

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย เรื่อง “บทบาทของสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น : การวิจัย
กรณีศึกษาสถาบันราชภัฏเพชรบุรี” ในครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research)
ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) การสัมภาษณ์
อย่างเป็นทางการ (formal interview) การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ (informal interview) และ
การวิเคราะห์เอกสาร (documentary analysis) เกี่ยวกับนโยบายการบริหารงาน รายงานผลการปฏิบัติ
งานของสำนัก / ศูนย์ งบประมาณ หลักสูตร ฯลฯ ซึ่งผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยการเข้า
ไปเก็บรวบรวมข้อมูลตั้งแต่วันที่ 1 พฤศจิกายน 2542 ถึง วันที่ 26 พฤษภาคม 2543 รวมระยะเวลาใน
การเก็บรวบรวมข้อมูล 7 เดือน ดังมีรายละเอียดในการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ข้อมูลที่ต้องการศึกษาและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาภาคสนามในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลในเรื่องบทบาทของ
สถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นของสถาบันราชภัฏเพชรบุรี เริ่มตั้งแต่สภาพแวดล้อมและ
บรรยากาศภายในสถาบัน และบทบาทในการดำเนินงานของสถาบันในฐานะที่เป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อ
การพัฒนาท้องถิ่น ตามพระราชบัญญัติสถาบันราชภัฏ พ.ศ. 2538 มาตรา 7 อันประกอบด้วย บทบาท
ด้านให้การศึกษาระดับปริญญาตรีและวิชาชีพชั้นสูงในท้องถิ่น บทบาทด้านการวิจัย บทบาทด้านบริการทาง
วิชาการแก่สังคม บทบาทด้านการปรับปรุงถ่ายทอดและพัฒนาเทคโนโลยีในท้องถิ่น บทบาทด้านการ
ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่น และบทบาทด้านการผลิตครูและส่งเสริมวิทยฐานะครูในท้องถิ่น

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกต
การสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ และการวิเคราะห์เอกสาร โดยใช้
อุปกรณ์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ สมุดจดบันทึก เทปบันทึกเสียงและกล้องถ่ายรูป

1.1 การสังเกต (observation) ผู้วิจัยใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยเข้าไปช่วยงาน
และนั่งทำงานในสำนักงานผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายบริการวิชาการชุมชน เนื่องจากผู้บริหารสถาบัน
(อธิการบดี) เห็นว่าเรื่องที่ผู้วิจัยศึกษาเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการทำงานของสำนักงานผู้ช่วย
อธิการบดีฝ่ายบริการวิชาการชุมชน พร้อมทั้งมอบหมายให้ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายบริการวิชาการชุมชนเป็น
“พี่เลี้ยง” คอยดูแลและอำนวยความสะดวกในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการสังเกตบทบาทการดำเนินงานเกี่ยวกับการเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นนั้น ผู้วิจัยสังเกตพฤติกรรมด้านแบบแผนพฤติกรรม ความหมาย ความสัมพันธ์ และการมีส่วนร่วมในกิจกรรม ซึ่งมีลักษณะสำคัญดังนี้

1.1.1 การสังเกตพฤติกรรม คือ การสังเกตพฤติกรรมที่อาจารย์ เจ้าหน้าที่ และนักศึกษาแสดงออกในเรื่องต่าง ๆ เช่น การพูดคุย การทำงาน การมอบหมายงาน การติดต่อประสานงาน ว่าสมาชิกแต่ละคนมีพฤติกรรมอย่างไร ตำแหน่งหน้าที่การทำงานที่แตกต่างกัน เช่น อาจารย์กับนักศึกษา อาจารย์กับเจ้าหน้าที่ อาจารย์กับบุคคลภายนอก ฯลฯ ส่งผลต่อพฤติกรรมที่บุคคลเหล่านั้นแสดงออกมาหรือไม่อย่างไร

1.1.2 การสังเกตแบบแผนพฤติกรรม คือ การนำเอาพฤติกรรมที่ผู้วิจัยสังเกตเห็นมาเชื่อมโยงให้เป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวพันกัน ว่าบทบาทการดำเนินงานของสถาบันในการเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นนั้นมีแบบแผนในการดำเนินงานอย่างไร อาจารย์ เจ้าหน้าที่ และนักศึกษาภายในสถาบันมีแบบแผนพฤติกรรมอย่างไร เป็นพฤติกรรมที่อาจารย์ เจ้าหน้าที่ และนักศึกษา กระทำกันเป็นปกติหรือไม่

1.1.3 การสังเกตความหมาย คือ การสังเกตคำพูดที่แสดงออกของอาจารย์ เจ้าหน้าที่ และนักศึกษาทำงาน ในฐานะที่เป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น เช่น แนวคิดหรือนโยบายในการพัฒนาท้องถิ่น ความเอาใจใส่และความผูกพันต่อท้องถิ่น เป็นต้น

1.1.4 การสังเกตความสัมพันธ์ คือ การสังเกตความเกี่ยวข้องระหว่างผู้บริหาร อาจารย์ เจ้าหน้าที่ และนักศึกษาหรือบุคคลที่อยู่ร่วมกัน โดยพิจารณาจากสถานะและบทบาทที่ผู้กระทำฝ่ายต่าง ๆ เป็นอยู่ เช่น การพูดคุย การมอบหมายงาน การประสานงานและการให้ความช่วยเหลือในการดำเนินงาน

1.1.5 การสังเกตการมีส่วนร่วมในกิจกรรม คือ การพิจารณาบทบาทของอาจารย์ เจ้าหน้าที่ และนักศึกษาในการทำงานที่เกี่ยวกับท้องถิ่น ว่ามีใครบ้างที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้นๆ และมีส่วนร่วมในลักษณะใด เป็นผู้นำหรือเป็นผู้คอยให้ความช่วยเหลือ สนับสนุนอย่างไร เพราะอะไร

1.1.6 การสังเกตจากและบุคคล คือ รูปแบบทุกสิ่งทุกอย่างภายใต้ “สภาพที่ศึกษา” ซึ่งถือเป็นหน่วยวิเคราะห์โดยรวม อันได้แก่ ลักษณะและสภาพแวดล้อมของสถาบัน ความสัมพันธ์ของบุคคลต่าง ๆ ภายในสถาบัน และระหว่างบุคคลภายนอก แนวคิดและทัศนคติต่อการเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสังเกตควบคู่ไปกับการสัมภาษณ์เพื่อให้เกิดความถูกต้องของข้อมูล

1.2 การสัมภาษณ์ (interview) เนื่องจากผู้วิจัยต้องเก็บข้อมูลกับคนหลากหลาย สถานภาพในสถานการณ์ที่ต่างกันไป วิธีการสัมภาษณ์ของผู้วิจัยจึงใช้ทั้งวิธีการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ (formal interview) และวิธีการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (informal interview) โดยผู้วิจัยต้องแสดงให้เห็นให้ผู้ให้ข้อมูลมีความเชื่อมั่นในตัวผู้วิจัย และเปิดเผยข้อมูลให้มากที่สุดโดยวิธีการดังนี้

1.2.1 การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ (formal interview) ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้บริหาร อาจารย์ผู้สอน ผู้อำนวยการสำนัก / ศูนย์ ผู้นำชุมชน ฯลฯ โดยการแนะนำของอาจารย์ซึ่งเป็นรุ่นพี่ของผู้วิจัย การแนะนำตนเองและบอกจุดประสงค์ของการสัมภาษณ์ นัดหมายวัน เวลา ในการสัมภาษณ์ นำแนวประเด็นในการสัมภาษณ์อย่างกว้าง ๆ มอบให้ผู้ให้ข้อมูล พร้อมทั้งขออนุญาตบันทึกเทป

1.2.2 การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (informal interview) ผู้วิจัยจะดำเนินการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้อำนวยการสำนัก / ศูนย์ นักศึกษา เจ้าหน้าที่ ผู้นำชุมชน ฯลฯ โดยการกำหนดกรอบในการสัมภาษณ์ไว้อย่างกว้าง ๆ โดยมีลักษณะสำคัญคือ (1) ผู้วิจัยเปิดกว้างไม่จำกัดคำตอบของผู้ให้ข้อมูล เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญสามารถตอบคำถามได้อย่างเต็มที่และมีอิสระในการตอบ เช่น “อาจารย์มีแนวคิดเกี่ยวกับการเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างไรคะ” “ท่านอยากให้สถาบันราชภัฏ ลงมาช่วยเหลือท้องถิ่นของท่านเกี่ยวกับอะไรบ้างคะ” “อยากให้อาจารย์เล่าถึงการทำงานเกี่ยวกับท้องถิ่นที่อาจารย์เคยทำคะ” (2) แบบมีจุดสนใจเฉพาะเรื่องหรือแบบเจาะลึก (indepth interview) เพื่อหาข้อมูลที่ผู้วิจัยสนใจศึกษา เช่น “ในการทำงานที่ผ่านมาประสบปัญหาอะไรบ้างคะ” เมื่อผู้ให้ข้อมูลบอกถึงปัญหาที่พบ เช่น เรื่องของงบประมาณ บุคลากร ผู้วิจัยก็จะถามต่อว่า “แล้วมีวิธีแก้ปัญหาอย่างไรคะ” (3) แบบตะล่อมกล่อมเกล่า (probe) เป็นการสัมภาษณ์เพื่อให้ทราบความรู้สึกนึกคิด และทัศนคติของคนที่อยู่ในสนามที่มีต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่น เรื่องของงบประมาณ หรือเรื่องของผลประโยชน์ ซึ่งเป็นเรื่องให้ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ไม่ยากตอบคำถามของผู้วิจัยอย่างตรงไปตรงมา ผู้วิจัยจึงต้องระมัดระวังคำถามในการถามเพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลเปิดเผยข้อมูลให้มากที่สุด

ลักษณะการสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยใช้ จะเน้นการพูดคุยอย่างเป็นกันเอง โดยผู้วิจัยเริ่มจากการสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลภายในสถาบัน เช่น อาจารย์ นักศึกษา เจ้าหน้าที่ ด้วยการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการในระหว่างที่นักศึกษาจับกลุ่มนั่งคุยกันหรือนั่งทำงานที่มานั่งบริเวณหน้าอาคารเรียนระหว่างที่อยู่หอพัก ในระหว่างการรับประทานอาหารร่วมกัน ระหว่างการช่วยเหลืองาน การออกไปศึกษาดูงานหรือสัมมนาด้วยกัน ในขณะที่สนทนาผู้วิจัยจะพยายามจับประเด็นว่าผู้ที่ให้สัมภาษณ์มีความสนใจในเรื่องใดเป็นพิเศษและพยายามเชื่อมโยงเข้าสู่ประเด็นที่ผู้วิจัยต้องการรู้ โดยผู้วิจัยจะพิจารณาลักษณะนิสัย บุคลิก และปฏิกริยาของผู้ให้สัมภาษณ์ประกอบ เช่น ถ้าผู้ให้สัมภาษณ์เป็นคนเปิดเผย

ผู้วิจัยก็จะใช้คำถามที่ตรงประเด็น แต่ถ้าผู้ให้สัมภาษณ์เป็นผู้ที่คอยพยายามหลีกเลี่ยงไม่ค่อยยอมเปิดเผยข้อมูล ผู้วิจัยก็จะใช้วิธีการถามแบบตะล่อมกล่อมเกล่าและใช้คำถามแบบอ้อมที่จะสามารถเชื่อมโยงไปยังประเด็นที่ผู้วิจัยต้องการรู้

ในการเข้าสนามในระยะแรก ๆ นั้น ผู้วิจัยใช้วิธีการสนทนาเรื่องทั่ว ๆ ไป และพยายามเปิดเผยตนเองให้มากที่สุดเพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลเกิดความไว้วางใจ และเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ให้ข้อมูล จนกระทั่งผู้วิจัยมีความรู้ลึกซึ้งกว่ามีความสนิทสนมกับผู้ให้ข้อมูลแล้ว จึงเริ่มพูดคุยเรื่องประเด็นที่ผู้วิจัยต้องการรู้พร้อมทั้งขออนุญาตบันทึกเทป ซึ่งผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี แต่ในการขออนุญาตบันทึกเทปบางครั้งก็ประสบปัญหาเนื่องจากว่าผู้ให้ข้อมูลไม่ยอมให้มีหลักฐาน บางคนก็ไม่คุ้นเคยกับการบันทึกเทปถึงขนาดที่ว่า พอผู้วิจัยขออนุญาตบันทึกเทป ผู้ให้ข้อมูลจะบอกกับผู้วิจัยว่า “อัดเทปด้วยเหรอ! ถ้าอย่างนั้นผมไม่เอาดีกว่า” เมื่อพบกับปัญหาเช่นนี้ ผู้วิจัยก็จะปรับเปลี่ยนวิธีการใหม่ โดยการจดเฉพาะคำสำคัญ (keyword) และพยายามจับใจความสำคัญในระหว่างการสัมภาษณ์ เมื่อสัมภาษณ์เสร็จแล้วผู้วิจัยก็ทำการจดบันทึกรายละเอียด (full field note) อีกครั้งหนึ่ง

1.3 การวิเคราะห์เอกสาร (document analysis) ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาดูเอกสารของสถาบัน เช่น ประวัติของสถาบัน นโยบายในการบริหารงาน สภาพปัจจุบันด้านบุคลากรของสถาบัน เอกสารการปฏิบัติงานของสำนัก / ศูนย์ และหน่วยงานต่าง ๆ ภายในสถาบัน แล้วนำข้อมูลที่ได้มาจัดหมวดหมู่ ตรวจสอบข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลประกอบกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และการสังเกต เมื่อพบความขัดแย้งของข้อมูลจากเอกสาร ผู้วิจัยก็ทำการตรวจสอบความถูกต้องโดยการกลับไปสัมภาษณ์ซ้ำอีกครั้งหนึ่ง

2. แหล่งข้อมูล

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

1. ข้อมูลบุคคล

1.1 บุคคลภายในสถาบัน ได้แก่ ผู้บริหาร (อธิการบดี รองอธิการบดี ผู้ช่วยอธิการบดี คณบดี ผู้อำนวยการสำนัก / ศูนย์) อาจารย์ประจำ (ผู้สอนโปรแกรมวิชาการพัฒนาชุมชน) วิทยากรเครือข่ายชุมชน นักศึกษาเครือข่าย เจ้าหน้าที่บริหารและธุรการ (หลักสูตร ทะเบียนนักศึกษา บริการวิชาการชุมชน วางแผนและพัฒนา) นักศึกษาภาคปกติ และนักศึกษา ภาค กศ.บป. (การจัดการศึกษาสำหรับบุคลากรประจำการ)

1.2 บุคคลภายนอกสถาบัน ได้แก่ ผู้นำการจัดสหกรณ์ออมทรัพย์เครดิตยูเนียน จังหวัดเพชรบุรี และผู้นำชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ที่สถาบันราชภัฏเพชรบุรีรับผิดชอบในการจัดการศึกษา (พื้นที่ในเขตจังหวัดเพชรบุรีและจังหวัดประจวบคีรีขันธ์)

2. ข้อมูลเอกสาร ประกอบด้วย ประวัติสถาบัน แผนนโยบายในการบริหารสถาบัน สภาพปัจจุบันด้านบุคลากร หลักสูตรการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา การบริหารงบประมาณ รายงานผลการปฏิบัติงานของสำนัก / ศูนย์ภายในสถาบัน ฯลฯ

3. ข้อมูลจากการสังเกตและการสัมภาษณ์ของผู้วิจัย เกี่ยวกับสภาพบริบทโดยทั่วไป ของสถาบัน ลักษณะอาคารสถานที่ ปฏิสัมพันธ์ของบุคลากรภายในสถาบันและลักษณะความสัมพันธ์ ระหว่างสถาบันกับท้องถิ่น เป็นต้น

3.เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

1. แนวทางการสังเกตสถาบัน
2. แนวทางการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถาบัน (อธิการบดี รองอธิการบดี ผู้ช่วยอธิการบดี)
3. แนวทางการสัมภาษณ์คณบดี
4. แนวทางการสัมภาษณ์ผู้อำนวยการสำนัก / ศูนย์
5. แนวทางการสัมภาษณ์อาจารย์ผู้สอนโปรแกรมวิชาการพัฒนาชุมชน
6. แนวทางการสัมภาษณ์วิทยากรเครือข่ายชุมชนเข้มแข็ง
7. แนวทางการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน
8. แนวทางการสัมภาษณ์นักศึกษา (ภาคปกติและภาคศ.บป.)
9. แนวทางการสัมภาษณ์ผู้นำการจัดสหกรณ์ออมทรัพย์เครดิตยูเนียน จังหวัดเพชรบุรี
10. แนวทางการสัมภาษณ์นักศึกษาเครือข่ายชุมชนเข้มแข็ง
11. แนวทางการวิเคราะห์เอกสารต่าง ๆ
12. อุปกรณ์บันทึกเสียงในการสัมภาษณ์และกล้องถ่ายรูป
13. สมุดบันทึก

การสร้างเครื่องมือ

เนื่องจากการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจในเรื่องที่ศึกษาอย่างลึกซึ้งภายใต้ปรากฏการณ์ที่เป็นธรรมชาติ ผู้วิจัยไม่สามารถกำหนดพฤติกรรมของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ได้ ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกต การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการและการวิเคราะห์เอกสาร โดยผู้วิจัยเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างกว้าง ๆ ที่ได้จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา ดังนี้

1. แนวทางการสังเกตสภาพสถาบัน ผู้วิจัยสังเกตเกี่ยวกับ
 - 1.1 สภาพที่ตั้งและชุมชนแวดล้อม
 - 1.2 สภาพภายในสถาบัน
 - 1.3 สภาพปัจจุบันด้านบุคลากร
2. แบบสัมภาษณ์ผู้บริหารสถาบัน (อธิการบดี รองอธิการบดี ผู้ช่วยอธิการบดี) ซึ่งประกอบด้วย ประเด็นเกี่ยวกับการบริหารสถาบันด้านต่าง ๆ โดยผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการสัมภาษณ์ด้วยตนเองในสนามวิจัยและอาจมีประเด็นเพิ่มเติมจากที่กำหนดไว้ ซึ่งมีแนวคำถามดังนี้
 - 2.1 นโยบายในการบริหารสถาบันในภาพรวม
 - 2.2 นโยบายในการดำเนินงานตามภารกิจในพระราชบัญญัติสถาบันราชภัฏ พ.ศ.2538 มาตรา 7
 - 2.3 การให้โอกาสแก่คนในท้องถิ่นเข้าศึกษาในสถาบัน
 - 2.4 การกำหนดหลักสูตร / สาขาวิชาที่เปิดสอน
 - 2.5 โครงการจัดการศึกษาสำหรับบุคลากรประจำการ (ภาค กศ.บป.)
 - 2.6 โครงการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา
 - 2.7 ปัญหาในการดำเนินงาน / วิธีการแก้ไข
 - 2.8 แนวคิด ทศนคติเกี่ยวกับการพัฒนาท้องถิ่น
3. แบบสัมภาษณ์คณบดี คำถามครอบคลุมประเด็นดังนี้ (อาจมีประเด็นเพิ่มเติมจากที่กำหนดไว้)
 - 3.1 งานในความรับผิดชอบของคณะ
 - 3.2 การดำเนินงานตามภารกิจในพระราชบัญญัติสถาบันราชภัฏ พ.ศ. 2538 มาตรา 7 ในระดับคณะ

- 3.3 การมีส่วนร่วมของผู้นำท้องถิ่น ประชาชนและภูมิปัญญาชาวบ้านในการดำเนินงานของคณะ
- 3.4 การให้โอกาสแก่คนในท้องถิ่นเข้าศึกษาในคณะ
- 3.5 การกำหนดหลักสูตร โปรแกรมวิชาที่เปิดสอนในคณะ
- 3.6 การบริหารงานเกี่ยวกับงบประมาณที่ได้รับ
- 3.7 ปัญหาและแนวทางในการแก้ปัญหา
4. แบบสัมภาษณ์ผู้อำนวยการสำนัก / ศูนย์ คำถามครอบคลุมประเด็นดังนี้ (อาจมีประเด็นเพิ่มเติมจากที่กำหนดไว้)
- 4.1 งานในความรับผิดชอบของสำนัก / ศูนย์
- 4.2 กระบวนการในการดำเนินงาน
- 4.3 งบประมาณที่ได้รับ
- 4.4 ปัญหาและวิธีการแก้ไข
5. แบบสัมภาษณ์อาจารย์ผู้สอนโปรแกรมวิชาการพัฒนาชุมชน คำถามครอบคลุมประเด็นดังนี้ (อาจมีประเด็นเพิ่มเติมจากที่กำหนดไว้)
- 5.1 ประวัติการทำงาน
- 5.2 รูปแบบการเรียนการสอน
- 5.3 การมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น
- 5.4 สภาพปัญหาที่พบ
6. แบบสัมภาษณ์วิทยากรเครือข่ายชุมชนเข้มแข็ง คำถามครอบคลุมประเด็นดังนี้ (อาจมีประเด็นเพิ่มเติมจากที่กำหนดไว้)
- 6.1 งานในความรับผิดชอบ
- 6.2 กระบวนการในการดำเนินงาน
- 6.3 พื้นที่ในการดำเนินงาน
- 6.4 สภาพปัญหาที่พบ
7. แบบสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน คำถามครอบคลุมประเด็นดังนี้ (อาจมีประเด็นเพิ่มเติมจากที่กำหนดไว้)
- 7.1 การเข้าร่วมกิจกรรมกับสถาบันราชภัฏเพชรบุรี
- 7.2 ความรู้ที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรม
- 7.3 การนำความรู้ที่ได้ไปใช้ประโยชน์

7.4 ความต้องการ ความเหมาะสมของกิจกรรมที่สถาบันราชภัฏเพชรบุรีจัด

7.5 ความคาดหวังที่มีต่อสถาบันราชภัฏเพชรบุรีในฐานะที่เป็นสถาบันอุดมศึกษา
เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

8. แบบสัมภาษณ์นักศึกษา (ภาคปกติและภาคศ.บป.) คำถามครอบคลุมประเด็น
ดังนี้ (อาจมีประเด็นเพิ่มเติมจากที่กำหนดไว้)

8.1 รูปแบบการจัดการเรียนการสอน

8.2 การมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น

9. แบบสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสหกรณ์ออมทรัพย์เครดิตยูเนียน
คำถามครอบคลุมประเด็นดังนี้ (อาจมีประเด็นเพิ่มเติมจากที่กำหนดไว้)

9.1 ประวัติส่วนตัว

9.2 ความเป็นมา / มูลเหตุในการทำงาน

9.3 ผลการดำเนินงาน

9.4 งบประมาณในการดำเนินงาน

9.5 ปัญหาที่พบ / แนวทางแก้ไข

10. แบบสัมภาษณ์นักศึกษาเครือข่ายชุมชนเข้มแข็ง คำถามครอบคลุมประเด็นดังนี้
(อาจมีประเด็นเพิ่มเติมจากที่กำหนดไว้)

10.1 ประวัติส่วนตัว

10.2 สาเหตุที่ทำให้เข้าร่วมเป็นนักศึกษาเครือข่าย

10.3 การนำความรู้ที่ได้รับไปใช้

10.4 การมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น

10.5 ปัญหาที่พบ / วิธีการแก้ไข

11. แบบวิเคราะห์เอกสาร เป็นแบบวิเคราะห์ที่ใช้ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับนโยบาย
การบริหารงาน รายงานการปฏิบัติงานของหน่วยงานต่าง ๆ ภายในสถาบัน เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง
ของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ โดยกำหนดประเด็นในการศึกษา ดังนี้

11.1 ความสำคัญของเอกสาร

11.2 ชนิดของเอกสาร

11.3 แหล่งต้นตอ

11.4 เนื้อหาโดยย่อ

4. การเตรียมตัวทำงานภาคสนาม

ผู้วิจัยได้เตรียมตัวทำงานภาคสนามโดยได้กำหนดกรอบในการสังเกต และแนวคำถามในการสัมภาษณ์ โดยศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาท้องถิ่น พร้อมทั้งสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำพระราชบัญญัติสถาบันราชภัฏ พ.ศ. 2538 เพื่อกำหนดแนวทางในการสังเกต และการตั้งคำถามในการสัมภาษณ์ เมื่อมีความชัดเจนในประเด็นที่จะศึกษาแล้ว ผู้วิจัยก็จัดเตรียมอุปกรณ์ที่จะช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูล อันได้แก่ สมุดจดบันทึก กล้องถ่ายรูปและเทปบันทึกเสียง โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและทดลองใช้อุปกรณ์ทุกครั้งก่อนที่จะนำไปใช้จริงเพื่อป้องกันความผิดพลาดที่จะเกิดขึ้น หลังจากเตรียมอุปกรณ์ต่าง ๆ พร้อมแล้ว ผู้วิจัยได้เริ่มศึกษาประวัติและลักษณะของสถาบันจากเอกสารของหน่วยงานที่ผู้วิจัยทำงานอยู่ ศึกษาเส้นทางการเข้าสู่สนามโดยการสอบถามผู้บังคับบัญชาของผู้วิจัย เนื่องจากว่าผู้บังคับบัญชาของผู้วิจัยมีความคุ้นเคยกับสนามที่ผู้วิจัยจะเข้าไปศึกษาเป็นอย่างดี พร้อมทั้งปรึกษาเรื่องที่พักที่ผู้วิจัยจะไปพักในระหว่างการเก็บข้อมูล เนื่องจากว่าผู้วิจัยต้องไปอยู่ในสนามเป็นเวลานาน ประกอบกับผู้วิจัยไม่ได้เป็นคนในพื้นที่ จึงต้องหาที่พักที่ผู้วิจัยสามารถเดินทางเข้าสู่สนามได้อย่างสะดวกและมีความปลอดภัยในการที่จะไปพักอยู่ระหว่างการเก็บรวบรวมข้อมูล

5. การเริ่มต้นเข้าสู่สนาม

ก่อนที่จะเริ่มต้นเก็บรวบรวมข้อมูลในสนามวิจัยนั้น ผู้วิจัยได้ติดต่อขอความร่วมมือในการทำวิจัยจากอธิการบดีสถาบันราชภัฏเพชรบุรีอย่างไม่เป็นทางการ โดยการติดต่อขออนุญาตทางโทรศัพท์ว่าผู้วิจัยต้องการใช้สถาบันราชภัฏเพชรบุรีเป็นกรณีศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) และผู้วิจัยต้องเข้าไปอยู่ในสนามระหว่างการเก็บรวบรวมข้อมูลซึ่งจะใช้เวลาประมาณ 5 เดือน ซึ่งทำนอธิการบดีก็ได้ให้คำตอบว่า “ไม่ขัดข้อง” จากนั้นผู้วิจัยได้ประสานงานกับทำนอธิการบดีเป็นระยะ ๆ (ในขณะที่โครงร่างวิทยานิพนธ์ยังไม่ได้ผ่านการพิจารณาของภาควิชา) หลังจากโครงร่างวิทยานิพนธ์ผ่านการพิจารณาของภาควิชาแล้ว ผู้วิจัยได้ทำหนังสือขอความร่วมมือในการทำวิจัยถึงอธิการบดีสถาบันราชภัฏเพชรบุรี ซึ่งออกโดยคณะครุศาสตร์ เมื่อได้รับหนังสือขอความร่วมมือในการทำวิจัยแล้ว ผู้วิจัยได้นำหนังสือขอความร่วมมือในการทำวิจัยฉบับดังกล่าวไปมอบให้กับเจ้าหน้าที่สำนักงานอธิการบดีด้วยตนเอง พร้อมกับแจ้งวัน เวลา ที่ผู้วิจัยจะเดินทางเข้าสู่สนามให้เจ้าหน้าที่ทราบ (เนื่องจากในวันดังกล่าวผู้วิจัยไม่พบกับอธิการบดี เพราะท่านได้เดินทางไปประชุมเรื่องงบประมาณที่สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ ซึ่งท่านได้แจ้งให้ผู้วิจัยทราบล่วงหน้าแล้ว) หลังจากนั้นผู้วิจัยได้สอบถามเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับที่พักที่ผู้วิจัย

เก็บรวบรวมข้อมูลซึ่งเจ้าหน้าที่บอกผู้วิจัยว่าขณะนี้ที่พักภายในสถาบันไม่ว่าง ผู้วิจัยจึงไปหาที่พักบริเวณที่ใกล้เคียงกับสถาบัน โดยคำนึงถึงความปลอดภัยในระหว่างพักอาศัยและความสะดวกในการเข้าสนาม เป็นสำคัญ

วันที่ 1 พฤศจิกายน 2542 ผู้วิจัยได้เดินทางเข้าสู่สนามเป็นวันแรก โดยผู้วิจัยได้เข้าไปพบกับอธิการบดีสถาบันราชภัฏเพชรบุรี และได้แจ้งกับท่านอธิการบดีว่าผู้วิจัยได้นำหนังสือขอความร่วมมือในการทำวิจัยมามอบให้กับเจ้าหน้าที่ที่สำนักงานอธิการบดีแล้ว ซึ่งท่านก็บอกว่าท่านได้รับหนังสือฉบับนั้นเรียบร้อยแล้ว และได้นำหนังสือฉบับดังกล่าวมอบให้ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายบริการวิชาการชุมชน ให้เป็นผู้ดูแลและประสานงานในการเก็บรวบรวมข้อมูลแก่ผู้วิจัย พร้อมทั้งพาผู้วิจัยไปพบกับผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายบริการวิชาการชุมชน แต่ไม่พบ เนื่องจากผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายบริการวิชาการชุมชนกำลังสอนอยู่ ผู้วิจัยจึงไปพบกับผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายบริการวิชาการชุมชนด้วยตนเองในภายหลังโดยการแนะนำตัว และบอกวัตถุประสงค์ของการวิจัย พร้อมทั้งนำโครงร่างวิทยานิพนธ์ (proposal) มอบให้ท่านด้วย ซึ่งท่านก็ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการเก็บข้อมูล แหล่งข้อมูลและงานที่สำนักงานผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายบริการวิชาการชุมชน สำนัก / ศูนย์ ภายในสถาบันดำเนินงานอยู่ และที่ผู้วิจัยต้องไปเก็บรวบรวมข้อมูลให้ผู้วิจัยทราบ หลังจากนั้นผู้วิจัยได้สำรวจสถานที่ตั้งของหน่วยงานต่าง ๆ และศึกษาแผนผังภายในสถาบันเพื่อความสะดวกรวดเร็วในการเก็บรวบรวมข้อมูล

6. การเข้าถึงข้อมูล

การเข้าถึงข้อมูลของอาจารย์

การเข้าถึงข้อมูลในกลุ่มของอาจารย์นั้น ผู้วิจัยเข้าถึงข้อมูลโดยการเปิดเผยสถานภาพเริ่มจากการทำความรู้จักกับกลุ่มอาจารย์ในสำนักงานผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายบริการวิชาการชุมชนก่อน โดยการแนะนำของผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายบริการวิชาการชุมชน หลังจากนั้นผู้วิจัยได้ทำความรู้จักกับอาจารย์ท่านอื่นด้วยการแนะนำตัวเองในระหว่างที่เข้าร่วมสังเกตการณ์การอบรมวิทยากรเครือข่ายชุมชนเข้มแข็งที่สถาบันจัดขึ้น โดยมีอาจารย์จากคณะต่าง ๆ เข้าร่วมอบรม ซึ่งผู้วิจัยได้เข้าร่วมกิจกรรมด้วย เพื่อสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มตัวอย่าง หลังจากที่ผู้วิจัยเข้ามาอยู่ในสนามเป็นเวลาประมาณ 1 เดือน ผู้วิจัยได้รู้จักกับรุ่นพี่ของผู้วิจัยซึ่งเป็นอาจารย์สอนอยู่ที่นั่น ผู้วิจัยจึงไปทำความรู้จักด้วยการแนะนำตัวเอง จากจุดนี้ทำให้ผู้วิจัยเริ่มทำความรู้จักกับอาจารย์เพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็วโดยการแนะนำของรุ่นพี่ของผู้วิจัย ซึ่งอาจารย์ในสถาบันได้ให้ความร่วมมือและอำนวยความสะดวกในการเก็บรวบรวมข้อมูลแก่

ผู้วิจัยเป็นอย่างดี เนื่องจากอาจารย์ทราบว่าผู้วิจัยทำงานอยู่ที่สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ เปรียบเสมือน เป็น “คนในครอบครัวเดียวกัน”

การเข้าถึงข้อมูลของอาจารย์ในระยะแรกผู้วิจัยจะพูดคุยอย่างกว้าง ๆ ซึ่งบางครั้งอาจ ได้ข้อมูลไม่มากนัก แต่ก็เป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับกลุ่มอาจารย์ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้วิจัยกับ กลุ่มอาจารย์เริ่มกระจายวงออกไปอย่างกว้างขวางมากขึ้น จากการไปศึกษาดูงานด้วยกัน ช่วยงาน และไปรับประทานอาหารด้วยกัน เมื่อเริ่มสนิทสนมมากขึ้นผู้วิจัยจึงเริ่มสัมภาษณ์ข้อมูลในแนวลึกตาม ประเด็นที่ต้องการศึกษา โดยการนัดหมายวัน เวลา ในการสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการอีกครั้งหนึ่ง ในการขอนัดสัมภาษณ์อาจารย์แต่ละครั้งนั้นรุ่นพี่ของผู้วิจัยเป็นผู้ที่มีส่วนช่วยเหลือผู้วิจัยเป็นอย่างมาก เนื่องจากว่าบางครั้งผู้วิจัยไม่สามารถนัดอาจารย์ที่จะทำการสัมภาษณ์ได้ รุ่นพี่ของผู้วิจัยก็จะโทรศัพท์ไปที่ บ้านของอาจารย์ เพื่อนัดวัน เวลาของอาจารย์ให้ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์ เมื่อนัดวัน เวลาได้แล้วรุ่นพี่ ของผู้วิจัยก็จะบอกให้ผู้วิจัยไปทำการสัมภาษณ์ในวัน เวลา ดังกล่าว ซึ่งในบางครั้งผู้วิจัยต้องไป สัมภาษณ์ที่บ้านของอาจารย์ โดยรุ่นพี่ของผู้วิจัยจะให้นักศึกษาเป็นผู้พาไปเนื่องจากว่าผู้วิจัยไม่มีพาหนะ ส่วนตัวในการเดินทาง ตรงจุดนี้เองทำให้ผู้วิจัยได้ข้อคิดว่า การเลือกบุคคลที่จะให้ความช่วยเหลือในการ เก็บข้อมูลนั้นมีความจำเป็นและมีความสำคัญอย่างมากในการเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการทำวิจัย เชิงคุณภาพ

การเข้าถึงข้อมูลของผู้บริหาร

กลุ่มผู้บริหารเป็นกลุ่มที่ผู้วิจัยเข้าถึงโดยไม่ยากนัก เนื่องจากว่าผู้วิจัยทำงานอยู่ใน สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ ซึ่งเป็นหน่วยงานกลางที่รับผิดชอบงานเกี่ยวกับสถาบันราชภัฏโดยตรง จึงทำให้ผู้วิจัยรู้จักกับผู้บริหารอยู่ก่อนแล้วส่วนหนึ่ง และอีกส่วนหนึ่งผู้วิจัยได้ทำความรู้จักหลังจากที่ ผู้วิจัยเข้าสู่สนามแล้ว โดยผู้วิจัยไปดูบอร์ดผู้บริหารที่สำนักงานอธิการบดีแล้วไปแนะนำตัวกับผู้บริหาร ด้วยตนเอง พร้อมทั้งชี้แจงวัตถุประสงค์และวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลให้ผู้บริหารทราบ พร้อมทั้งขอ นัดหมายสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ โดยผู้วิจัยจะนัดวัน เวลา ที่แน่นอนอีกครั้งเพื่อป้องกันความผิดพลาด ในการนัดสัมภาษณ์แต่ละครั้งนั้นผู้วิจัยจะโทรศัพท์ไปนัดล่วงหน้า และในกรณีที่ผู้วิจัยไม่สามารถนัดวัน เวลาในการสัมภาษณ์ได้ รุ่นพี่ของผู้วิจัยซึ่งเป็นอาจารย์ประจำที่สถาบันราชภัฏเพชรบุรีจะเป็นผู้นัดให้ ซึ่งก็ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี โดยผู้บริหารท่านหนึ่งได้บอกกับผู้วิจัยว่า

“เมื่อคืน ตึก เขาโทรไปนัด ผมถามเขาว่าใคร พอตึกเขาบอกว่า มาจากสำนักนางนงน ผมก็รีบเลย ไม่ได้โทรออกมาจากสำนักงาน

ผมถือว่าเป็นเจ้านาย แล้วถ้าอาจารย์อยากจะได้ข้อมูลอะไร
หรือจะให้ผมช่วยเหลืออะไรก็บอกเลย อาจารย์ไม่ต้องเกรงใจ”

(รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ / 2 เม.ย. 2543)

สำหรับประเด็นในการสัมภาษณ์ผู้บริหารนั้นจะประกอบไปด้วย นโยบายในการบริหาร
สถาบัน การให้โอกาสแก่คนในท้องถิ่นเข้าศึกษาในสถาบัน การกำหนดหลักสูตร สาขาวิชาที่เปิดสอน
โครงการจัดการศึกษาสำหรับบุคลากรประจำการ (ภาคกศ.บป.) โครงการจัดการศึกษาระดับบัณฑิต
ศึกษา แนวคิด / ทัศนคติเกี่ยวกับการพัฒนาท้องถิ่น เป็นต้น

การเข้าถึงข้อมูลของเจ้าหน้าที่

การเข้าถึงข้อมูลในกลุ่มเจ้าหน้าที่ ผู้วิจัยเข้าถึงข้อมูลโดยการเปิดเผยสถานภาพ
โดยเริ่มจากการทำความรู้จักและสร้างความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่ในสำนักงานผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายบริการ
วิชาการชุมชนก่อน โดยผู้วิจัยเสนอตัวอาสาช่วยงานเจ้าหน้าที่ “พี่มีอะไรให้หนูช่วยทำไหมคะ...ถ้าพี่มี
อะไรให้หนูช่วย บอกได้เลยนะคะ” เมื่อเจ้าหน้าที่ของสำนักงานผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายบริการวิชาการชุมชน
ออกพื้นที่เพื่อไปจัดเวทีประชาคมให้ชาวบ้าน ผู้วิจัยก็จะออกพื้นที่ไปกับเจ้าหน้าที่ด้วย เพื่อสร้างความ
คุ้นเคยและเกิดความไว้วางใจในการให้ข้อมูล เมื่อเจ้าหน้าที่มีความคุ้นเคยกับผู้วิจัยแล้ว เจ้าหน้าที่ก็จะ
เริ่มเล่าเรื่องการทำงาน ปัญหาในการทำงานและความคับข้องใจต่าง ๆ ให้ผู้วิจัยฟัง ซึ่งเป็นการพูดคุยกัน
อย่างไม่เป็นทางการในระหว่างการออกไปรับประทานอาหารนอกสถาบัน ขณะนั่งรถออกไปเก็บข้อมูล
นอกพื้นที่ หรือในระหว่างการช่วยเหลืองาน ผู้วิจัยจะรับฟังเรื่องที่เจ้าหน้าที่เล่าให้ฟังด้วยความสนใจ
แสดงความเห็นใจเมื่อเจ้าหน้าที่เล่าถึงเรื่องที่คับข้องใจ และป้อนคำถามในประเด็นที่ผู้วิจัยต้องการทราบ
ซึ่งการเข้าถึงข้อมูลในกลุ่มเจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่ใช้วิธีการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ

การเข้าถึงข้อมูลของนักศึกษา

การเข้าถึงข้อมูลในกลุ่มนักศึกษานั้น ผู้วิจัยเข้าถึงข้อมูลโดยเปิดเผยสถานภาพ
โดยการแนะนำตัว บอกวัตถุประสงค์ พร้อมทั้งขอความร่วมมือในการให้ข้อมูล โดยการเข้าไปทักทาย
และพูดคุยกับนักศึกษาที่อยู่หอพักเดียวกันกับผู้วิจัยก่อน หลังจากนั้นนักศึกษาก็จะแนะนำนักศึกษาที่
อยู่ต่างหอพักให้ผู้วิจัยรู้จัก การเข้าไปทักทายพูดคุยในระหว่างที่นักศึกษากำลังนั่งคุย หรือนั่งทำงานอยู่
เป็นกลุ่มตามบริเวณหน้าอาคารเรียน ในห้องสมุด หรือในโรงอาหาร ข้อมูลที่ได้จากนักศึกษา

ส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับการสอนของอาจารย์ การประเมินผลการเรียน การจัดกิจกรรมการเรียน การสอนและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น

การเข้าถึงข้อมูลของผู้นำชุมชน

การเข้าถึงข้อมูลในกลุ่มผู้นำชุมชนนั้น ผู้วิจัยเข้าถึงข้อมูลโดยการเปิดเผยสถานภาพ เริ่มจากผู้วิจัยหาข้อมูลเกี่ยวกับชื่อ สถานที่อยู่ หมายเลขโทรศัพท์ของผู้นำชุมชนในเขตจังหวัดเพชรบุรี และจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ที่เคยเข้าร่วมอบรม ประชุม หรือสัมมนาที่สถาบันราชภัฏเพชรบุรีจัดขึ้น จากสำนักงานผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายบริการวิชาการชุมชน หลังจากได้ข้อมูลเกี่ยวกับผู้นำชุมชนที่ผู้วิจัย ต้องการแล้ว ผู้วิจัยได้เริ่มติดต่อกับผู้นำชุมชนตามที่อยู่และหมายเลขโทรศัพท์ที่มีอยู่เพื่อตรวจสอบว่า ข้อมูลที่ได้รับมามีความถูกต้องหรือไม่ ซึ่งบางครั้งผู้วิจัยติดต่อกับผู้นำชุมชนตามที่อยู่และหมายเลข โทรศัพท์ดังกล่าวแล้วปรากฏว่าที่อยู่และหมายเลขโทรศัพท์นั้นไม่ได้เป็นของผู้นำชุมชน ผู้วิจัยก็ต้องหา ที่อยู่และหมายเลขโทรศัพท์ของผู้นำชุมชนใหม่โดยการสอบถามผู้นำชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงหรือชาวบ้านที่อยู่ระแวกนั้น ผู้วิจัยได้แนะนำตัวกับผู้นำชุมชนและบอกวัตถุประสงค์ในการเก็บข้อมูล พร้อมทั้งนัดหมายวัน เวลา ที่จะทำการสัมภาษณ์ ในการออกไปสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนนั้น ผู้วิจัยมีวิธีการออกไป สัมภาษณ์แตกต่างกันคือ

กรณีที่หนึ่ง ผู้นำชุมชนที่อยู่บริเวณใกล้เคียงสถาบัน จะมีอาจารย์ของสถาบันราชภัฏ เพชรบุรีซึ่งเป็นเพื่อนสนิทของรุ่นพี่ของผู้วิจัยและเป็นคนในพื้นที่ เป็นผู้พาผู้วิจัยออกไปทำการสัมภาษณ์ โดยเริ่มจากผู้วิจัยโทรศัพท์ติดต่อกับผู้นำชุมชนว่าท่านมีเวลาว่างในวัน เวลาใด เพื่อผู้วิจัยจะเดินทางไป สัมภาษณ์เพื่อนำข้อมูลมาประกอบในการทำวิทยานิพนธ์ เมื่อทำการนัดหมายวัน เวลาในการสัมภาษณ์ ได้แล้ว ผู้วิจัยก็เดินทางไปสัมภาษณ์ตามวัน เวลา ดังกล่าว

กรณีที่สอง ผู้นำชุมชนที่อยู่ห่างไกลสถาบัน แต่อยู่ในจังหวัดเพชรบุรี รุ่นพี่ของผู้วิจัย ซึ่งเป็นอาจารย์ประจำอยู่ที่นั่นจะให้ลูกศิษย์ซึ่งเรียนภาค กศ.บป. และเป็นตำรวจประจำอยู่ที่ป้อมยาม บริเวณด้านหน้าสถาบันเป็นผู้พาผู้วิจัยไปสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยจะโทรศัพท์ไปนัดหมาย วัน เวลา ในการ สัมภาษณ์ล่วงหน้า และสำหรับผู้นำชุมชนที่ไม่เคยเข้าร่วมอบรม ประชุม หรือสัมมนาเลย และผู้วิจัยไม่มี หมายเลขโทรศัพท์ที่จะโทรไปนัดล่วงหน้าได้ ตำรวจที่พาผู้วิจัยไปสัมภาษณ์ก็จะพาผู้วิจัยไปพบที่บ้าน หรือที่ อบต. เนื่องจากตำรวจที่พาผู้วิจัยไปสัมภาษณ์นั้นรู้จักบ้าน และอบต. ของผู้นำชุมชนเกือบทั้งหมด แต่ถ้พื้นที่ใดตำรวจที่พาผู้วิจัยไปสัมภาษณ์ไม่คุ้นเคยกับผู้นำชุมชน ตำรวจที่พาผู้วิจัยไปก็จะให้เพื่อนซึ่งเป็นตำรวจอยู่ในพื้นที่นั้น ๆ พาผู้วิจัยไปอีกที่หนึ่ง

ในการนัดสัมภาษณ์ผู้นำท้องถิ่นที่อยู่ห่างไกลจากสถาบันมาก และการเดินทางจะต้องไปด้วยความยากลำบาก ผู้วิจัยก็ได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลที่มีความคุ้นเคยกับบุคคลที่ผู้วิจัยจะไปสัมภาษณ์เป็นอย่างดี เช่น ที่หมู่บ้านห้วยรางโพ ในเขตอำเภอหนองหญ้าปล้อง ซึ่งต้องเดินทางข้ามเขาตะนาวศรีไปประมาณ 8 กิโลเมตร เมื่อผู้วิจัยนัดสัมภาษณ์โดยโทรไปที่บ้านครูเสมาตามหมายเลขโทรศัพท์ที่ได้มาจากอาจารย์ของสถาบันราชภัฏเพชรบุรี ครูเสมาก็บอกให้ผู้วิจัยมาคอยที่บ้านของท่าน โดยท่านจะเป็นผู้นัดผู้นำชุมชนให้ ซึ่งท่านให้เหตุผลว่า “ทางไปหมู่บ้านต้องไปอีกไกล ต้องข้ามเขาไปอีกประมาณ 7-8 กิโลเมตร ถึงจะถึง มาที่นี้นั้นแหละ เดียวพี่จะนัดทีดน้อยให้มาที่นี่”

กรณีที่สาม ผู้นำชุมชนในเขตจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เริ่มต้นด้วยอาจารย์ผู้สอนโปรแกรมวิชาการพัฒนาชุมชนที่เดินทางไปสอนที่ คอช. ปราณบุรี แนะนำให้ผู้วิจัยรู้จักกับผู้นำชุมชนที่มาเรียนโปรแกรมวิชาการพัฒนาชุมชนที่ศูนย์ (คอช. ปราณบุรี) หลังจากนั้นผู้วิจัยก็สอบถามข้อมูลเพิ่มเติมจากอาจารย์ที่สอนอยู่ที่ศูนย์ (คอช. ปราณบุรี) อาจารย์ที่สอนอยู่ที่ กศน. ปราณบุรี และนักศึกษาปริญญาโทที่มีบ้านพักและที่ทำงานอยู่ที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (โดยการแนะนำของคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย) แล้วผู้วิจัยก็เดินทางไปอำเภออื่นด้วยตนเองตามข้อมูลที่ได้รับมา โดยเริ่มต้นจากการไปหาผู้นำชุมชนที่ อบต. ซึ่งการเข้าถึงข้อมูลของผู้นำชุมชนในเขตจังหวัดประจวบฯ นั้น เป็นไปด้วยความยากลำบาก เนื่องจากว่าผู้นำชุมชนส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีอำนาจและมีอิทธิพล เป็นที่นับถือของบุคคลทั่วไป ฉะนั้น การที่ผู้วิจัยจะเข้าพบกับผู้นำชุมชนบางครั้งก็มีตำรวจสอบถามข้อมูลจากผู้วิจัยก่อนแล้วตำรวจก็จะโทรไปถามผู้นำชุมชนท่านนั้นว่า จะให้ผู้วิจัยเข้าพบหรือไม่

7. การสร้างความสัมพันธ์ (Rapport)

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้มีการปรับตัวเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูล โดยใช้เทคนิควิธีการที่แตกต่างกันตามลักษณะของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้มีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลอยู่ 5 กลุ่ม คือ กลุ่มอาจารย์ กลุ่มผู้บริหาร กลุ่มนักศึกษา กลุ่มเจ้าหน้าที่ และกลุ่มผู้นำชุมชน โดยในแต่ละกลุ่มผู้วิจัยได้สร้างความสัมพันธ์ที่แตกต่างกันตามสภาพและลักษณะของบุคคลดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มอาจารย์

การสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มอาจารย์นั้น ผู้วิจัยเริ่มสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มอาจารย์ในสำนักงานผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายบริการวิชาการชุมชนโดยการแนะนำของผู้ช่วยอธิการบดี

“นี่...อาจารย์ปัญญา” แล้ว “นี่น้อง...เขาเรียนปริญญาโทอยู่ที่จุฬา ฯ กำลังทำวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับ ราชภัฏกับการพัฒนาท้องถิ่น แล้วเขาเลือกศึกษาของเรา” ผู้วิจัยสร้างความคุ้นเคยกับอาจารย์ใน สำนักงานผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายบริการวิชาการชุมชนโดยการเสนอตัวช่วยงาน “อาจารย์มีอะไรให้หนูช่วย ไหมคะ” “พรุ่งนี้หนูจะเข้าสำนักงานอาจารย์จะฝากอะไรไหมคะ” หลังจากผู้วิจัยมีความคุ้นเคยกับ อาจารย์ในสำนักงานผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายบริการวิชาการชุมชนดีแล้ว อาจารย์ก็เริ่มแนะนำอาจารย์ ท่านอื่นให้ผู้วิจัยรู้จัก ผู้วิจัยจะสร้างความสัมพันธ์กับอาจารย์โดยการทักทาย และการพูดคุยในโอกาส ต่าง ๆ การออกไปศึกษาดูงาน การออกไปรับประทานอาหารนอกสถาบันด้วยกัน การไปรับประทานอาหาร กับอาจารย์ที่บ้าน ไปซื้อของที่ตลาดนัดด้วยกัน ในการสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มอาจารย์นั้นเป็น ไปด้วยความราบรื่น ยิ่งอาจารย์ทราบที่ผู้วิจัยเป็นรุ่นน้องร่วมสถาบัน และทำงานอยู่ที่สำนักงานด้วยแล้ว อาจารย์ยิ่งให้ความร่วมมือและช่วยเหลือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นอย่างดี เปรียบเสมือนหนึ่งว่า ผู้วิจัยเป็น “น้อง” “เพื่อนร่วมงาน” หรือ “คนในครอบครัวเดียวกัน”

กลุ่มที่ 2 กลุ่มผู้บริหาร

กลุ่มผู้บริหารนั้นส่วนหนึ่งเป็นกลุ่มที่ผู้วิจัยรู้จักคุ้นเคยมาก่อน เมื่อมาพบกันในสนาม ผู้บริหารกลุ่มนี้ก็จะมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับผู้วิจัย และยินดีให้ความช่วยเหลือในการเก็บรวบรวมข้อมูล แก่ผู้วิจัย

ผู้วิจัย “สวัสดีค่ะ อาจารย์จำหนูได้ไหมคะ”

ผู้บริหาร “จำได้ อาจารย์มาทำอะไรที่นี่”

ผู้วิจัย “หนูมาทำวิทยานิพนธ์ที่นี่ค่ะ”

ผู้บริหาร “อาจารย์ทำเรื่องอะไรล่ะ”

ผู้วิจัย “บทบาทของสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

เป็น Case Study ราชภัฏเพชรบุรีค่ะ”

ผู้บริหาร “ดี อาจารย์ ดี ถ้าอาจารย์มีอะไรให้ช่วยหรืออยากได้ข้อมูลอะไร อาจารย์บอกเลยนะ”

แม้กระทั่งท่านอธิการบดีก็ได้ให้ความสำคัญกับการเก็บข้อมูลของผู้วิจัย ในขณะที่ ผู้วิจัยนั่งทำงานอยู่ที่ห้องสำนักงานผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายบริการวิชาการชุมชน เมื่อท่านเดินผ่านมาที่ห้อง ท่านก็จะแวะเยี่ยมพร้อมทั้งบอกกับผู้วิจัยว่า “... อยากได้ข้อมูลอะไร ก็ลงไปหาอาจารย์ที่ห้อง ข้างล่างนะ”

อย่างไรก็ตาม การที่ผู้วิจัยอยู่ในสนามเป็นเวลานานถึง 7 เดือน และการที่ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกต และการวิเคราะห์เอกสาร เพื่อนำมาประกอบกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ รวมทั้งมีการตรวจสอบข้อมูลที่ได้มา ทั้งแหล่งเวลา บุคคล และสถานที่ ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า ความรู้จักคุ้นเคยกับผู้ให้ข้อมูลไม่ได้ส่งผลให้เกิดความลำเอียงต่อการนำข้อมูลมาวิเคราะห์ แต่ประการใด เพียงมีส่วนช่วยให้ผู้วิจัยเข้าถึงกลุ่มผู้ให้ข้อมูลและสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลได้ง่ายยิ่งขึ้น

สำหรับกลุ่มผู้บริหารที่ผู้วิจัยไม่รู้จักหรือคุ้นเคยมาก่อนนั้น ท่านอธิการบดี ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายบริการวิชาการชุมชน รุ่นพี่ของผู้วิจัย จะเป็นผู้แนะนำให้ผู้วิจัยรู้จักกับกลุ่มผู้บริหารกลุ่มนั้น และอีกส่วนหนึ่งผู้วิจัยจะไปแนะนำตนเอง เมื่อผู้วิจัยรู้จักกับกลุ่มผู้บริหารแล้ว ผู้วิจัยได้สร้างความสัมพันธ์ในโอกาสต่าง ๆ เช่น การเข้าไปพักทนาย การเสนอตัวรับฝากงานเมื่อผู้วิจัยจะเข้าสำนักงาน ประกอบกับผู้บริหารบางท่านเป็นคนบ้านเดียวกับผู้วิจัยจึงทำให้ผู้วิจัยสามารถสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มผู้บริหารเป็นไปด้วยความรวดเร็ว

กลุ่มที่ 3 กลุ่มนักศึกษา

เนื่องจากว่าผู้วิจัยพักอยู่หอพักที่มีนักศึกษาพักอยู่ด้วย ผู้วิจัยจึงเริ่มทำความรู้จักและสร้างความสัมพันธ์กับนักศึกษาที่อยู่หอพักเดียวกับผู้วิจัยก่อน โดยการพูดคุยกันระหว่างที่พบกันภายในหอพัก เช่น เมื่อผู้วิจัยจะออกไปรับประทานข้าวข้างนอกหอพัก ผู้วิจัยก็จะชวน "เอ...ทานข้าวหรือยังคะ ออกไปทานกับพี่ข้างนอกไหม" เมื่อผู้วิจัยไปดูงานหรือสัมมนาที่ต่างจังหวัดผู้วิจัยก็จะซื้อของมาฝาก การเข้าไปนั่งคุยกับนักศึกษาภายในห้องพักของนักศึกษา หรือการชวนนักศึกษาเข้ามานั่งคุยในห้องพักของผู้วิจัย เป็นต้น และในบางครั้งเมื่อผู้วิจัยประสบกับปัญหาที่ผู้วิจัยไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยตนเอง ผู้วิจัยก็จะขอให้นักศึกษาช่วย เช่น เมื่อรถจักรยานของผู้วิจัยยางรั่วและผู้วิจัยไม่รู้จักร้านซ่อมรถจักรยาน ผู้วิจัยก็ได้ขอให้ห้องซึ่งเป็นนักศึกษาช่วย

ผู้วิจัย "ฮัลโหลวันนี้ว่างไหม"

นักศึกษา "ว่างครับ พี่อ้อยมีอะไรเหรอ"

ผู้วิจัย "พาพี่ไปปะยางรถหน่อยสิ พี่ไม่รู้ว่ร้านซ่อมอยู่ไหน"

นักศึกษา "ได้พี่ พี่อ้อยจะไปตอนไหนละ วันนี้ผมว่างทั้งวัน ถ้าพี่อ้อยจะไป ก็เรียกผมก็แล้วกันนะครับ"

เมื่อเริ่มมีความคุ้นเคยและสนิทสนมกันมากขึ้น นักศึกษาก็จะเริ่มเป็นกันเองกับผู้วิจัย จากการพูดคุยกันอย่างระมัดระวัง นักศึกษาก็เริ่ม “ตะโกน” เรียกผู้วิจัยขณะที่ผู้วิจัยอยู่ห่างไกล “พี่อ้อย...ไปไหนคะ” เมื่ออยู่ในสถาบัน ผู้วิจัยเห็นนักศึกษาจับกลุ่มนั่งคุยกัน หรือนั่งทำงานเป็นกลุ่มบริเวณหน้าอาคารเรียน ในห้องสมุด หรือในโรงอาหาร ผู้วิจัยก็จะเข้าไปพูดคุยและทักทาย “น้อง...นั่งทำงานวิชาอะไรอยู่คะ” “น้องเรียนเอกอะไรคะ” “ตอนนี้น้องไม่มีเรียนหรือคะ” ตอนแรก ๆ นักศึกษาไม่ค่อยกล้าคุย เพราะกลัวว่าผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่นักศึกษาเล่าให้ฟังไปบอกกับอาจารย์ แล้วอาจารย์จะว่าหรืออาจารย์จะทักคะแนถ้าพูดไม่ดี แต่เมื่อผู้วิจัยบอกว่าผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลเป็นความลับ นักศึกษาจึงเริ่มให้ความสนิทสนมและเริ่มให้ความไว้วางใจผู้วิจัย และกล้าเล่าเรื่องต่าง ๆ ให้ผู้วิจัยฟังมากขึ้น ซึ่งผู้วิจัยก็จะรับฟังสิ่งที่นักศึกษาเล่าและพยายามป้อนประเด็นคำถามที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา

กลุ่มที่ 4 กลุ่มเจ้าหน้าที่

ผู้วิจัยเริ่มสร้างความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่ในสำนักงานผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายบริการวิชาการชุมชนก่อน โดยการพูดคุย เล่าถึงประวัติส่วนตัว ครอบครัว การทำงาน ของผู้วิจัยอย่างเปิดเผย เพื่อให้เจ้าหน้าที่เกิดความไว้วางใจ การไปรับประทานอาหารร่วมกัน การออกไปเก็บข้อมูลนอกพื้นที่ด้วยกัน พร้อมทั้งการเสนอตัวช่วยเหลืองาน ผู้วิจัยใช้เวลาสร้างความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่ไม่นานนักก็เริ่มสนิทสนมคุ้นเคยกัน โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่โครงการมียาชาว่าจะสนิทสนมกับผู้วิจัยเร็วมาก เนื่องจากว่ามีอายุใกล้เคียงกัน เมื่อสนิทสนมกับเจ้าหน้าที่ภายในสำนักงานผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายบริการวิชาการชุมชนแล้ว ก็เริ่มมีการแนะนำต่อไปยังเจ้าหน้าที่สำนักงานอื่น โดยเริ่มจากสำนักงานที่อยู่ติดกับสำนักงานผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายบริการวิชาการชุมชนก่อน ผู้วิจัยพยายามสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับเจ้าหน้าที่ เพื่อให้ผู้วิจัยจะได้ขอเอกสารข้อมูลได้อย่างสะดวก และยังทำให้ผู้วิจัยทำงานในสนามได้อย่างมีความสุขอีกด้วย

กลุ่มที่ 5 กลุ่มผู้นำชุมชน

กลุ่มผู้นำชุมชนเป็นกลุ่มที่ผู้วิจัยสร้างความสัมพันธ์ได้ยากที่สุด เนื่องจากว่าผู้วิจัยไม่ค่อยได้พบกับผู้นำชุมชนเหมือนกับกลุ่มผู้บริหาร อาจารย์ นักศึกษา และเจ้าหน้าที่ เพราะผู้นำชุมชนเป็นบุคคลที่ไม่ได้อยู่ในสนามตลอดเวลา ผู้วิจัยจะสร้างความสัมพันธ์กับผู้นำชุมชนได้ก็ต่อเมื่อผู้นำชุมชนมาร่วมประชุมหรือสัมมนาภายในสถาบัน แล้วมีเวลาพูดคุยกันระหว่างเวลาพักทานอาหารว่าง รับประทานอาหารกลางวัน หรือผู้วิจัยไปศึกษาดูงานกับอาจารย์ในพื้นที่ที่ผู้นำชุมชนนั้น ๆ อยู่ แต่เมื่อ

เวลาผู้วิจัยไปขอสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลผู้นำชุมชนส่วนใหญ่ก็ยินดีให้ข้อมูล เช่น ผู้นำชุมชนท่านหนึ่งท่านได้จบการศึกษาระดับปริญญาตรีที่สถาบันราชภัฏเพชรบุรี เมื่อผู้วิจัยไปขอสัมภาษณ์ ท่านรู้ว่าเกี่ยวกับราชภัฏท่านก็มีความยินดีที่จะให้ข้อมูลและให้ความช่วยเหลือแก่ผู้วิจัยอย่างดี พร้อมทั้งได้แนะนำผู้วิจัยให้ไปพบกับผู้นำชุมชนท่านอื่นที่มีความสนิทสนมกับท่านโดยให้อำนาจชื่อท่านว่าท่านเป็นผู้แนะนำอีกด้วย แต่ในกรณีที่ผู้นำชุมชนเป็นผู้ที่มีชื่อเสียง มีอิทธิพล และมีบารมีในชุมชนก็จะทำให้ผู้วิจัยเข้าถึงตัวและสร้างความสัมพันธ์ได้ยาก เนื่องจากต้องผ่านการกลั่นกรองจากบุคคลหลายฝ่ายก่อนที่จะให้เข้าพบ

8. การเก็บรวบรวมข้อมูลในภาคสนาม (Field Research)

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยแบ่งระยะเวลาศึกษาออกเป็น 3 ช่วงคือ

ช่วงที่ 1 เริ่มตั้งแต่วันที่ 1 พฤศจิกายน 2542 - 30 ธันวาคม 2542 ในระยะแรกนี้ผู้วิจัยจะสังเกตสภาพทั่ว ๆ ไปของสถาบัน พร้อมทั้งศึกษาข้อมูลพื้นฐานของสถาบันในด้านประวัติความเป็นมาของสถาบัน แนวนโยบายในการบริหารสถาบัน สภาพปัจจุบันด้านบุคลากร หลักสูตรการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา รายงานผลการปฏิบัติงานของสำนัก / ศูนย์ ภายในสถาบัน โดยทำควบคู่ไปกับการสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลโดยการทักทายตามสถานที่ต่าง ๆ เช่น ในโรงอาหาร เมื่อพบปะกันทั้งภายนอกสถาบันและภายในสถาบัน และการช่วยเหลืองานในสำนักงานผู้ช่วยอธิการบดี ฝ่ายบริการวิชาการชุมชน หรือแม้กระทั่งการเข้าร่วมอบรมหรือการสัมมนาที่สถาบันหรือหน่วยงานภายในสถาบันจัดขึ้น ซึ่งวิธีการที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในช่วงนี้ส่วนใหญ่จะเป็นการสังเกต และการศึกษาเอกสาร

ช่วงที่ 2 เริ่มตั้งแต่วันที่ 5 มกราคม 2543 - 31 มีนาคม 2543 เป็นการศึกษาค้นคว้าข้อมูลในระดับลึก คือ ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทในการเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น คือ บทบาทด้านการให้การศึกษาวิชาการและวิชาชีพชั้นสูงในท้องถิ่น บทบาทด้านการวิจัย บทบาทด้านบริการทางวิชาการแก่สังคม บทบาทด้านการปรับปรุงถ่ายทอดและพัฒนาเทคโนโลยีในท้องถิ่น บทบาทด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่น และบทบาทด้านการผลิตครูและส่งเสริมวิทย์ฐานะครูในท้องถิ่น เช่น การบริการทางวิชาการแก่สังคม การส่งเสริมการทำวิจัย การให้โอกาสแก่คนในท้องถิ่นเข้าศึกษา เป็นต้น วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลในช่วงนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ (formal interview) การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (informal interview) และการวิเคราะห์เอกสาร

ช่วงที่ 3 เริ่มตั้งแต่วันที่ 3 เมษายน 2543 – 26 พฤษภาคม 2543 เป็นช่วงของการตรวจสอบข้อมูลและการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นที่ยังไม่มีความชัดเจน โดยวิธีการกลับไปสัมภาษณ์ในประเด็นเดิม การตรวจสอบข้อมูลจากเอกสารและการสังเกตเพิ่มเติม

(รายละเอียดเกี่ยวกับการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามอยู่ในภาคผนวก)

9. การจัดการทำข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาจากขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูล มาทำการลดทอนข้อมูล ตรวจสอบข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งทั้งสามกระบวนการนี้ทำควบคู่ไปกับกระบวนการในการเก็บรวบรวมข้อมูล และขั้นตอนสุดท้าย คือ นำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์มานำเสนอโดยการเขียนเป็นรายงานการวิจัย

9.1 การลดทอนข้อมูล (data reduction)

เมื่อผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลเสร็จในแต่ละวันแล้ว ก็นำบันทึกข้อมูลภาคสนาม (full field note) มาอ่านทบทวน แล้วเลือกจุดที่น่าสนใจและเกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษานำมาเขียนลงการ์ด และลงหัวข้อเรื่อง (categories) เช่น การให้โอกาสแก่คนในท้องถิ่นเข้าศึกษาในระดับสถาบัน / คณะ การบริการทางวิชาการแก่ท้องถิ่น การจัดการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา กระบวนการผลิตครู เป็นต้น จากนั้นผู้วิจัยได้แยกข้อมูลออกเป็นหมวดหมู่ (files) เพื่อง่ายต่อการสืบค้น และเป็น การตรวจสอบความเพียงพอและความตรงของข้อมูล

9.2 การตรวจสอบข้อมูล

เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและเชื่อถือได้ (valid and reliable) ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation) โดยการตรวจสอบด้านข้อมูล (data triangulation) คือ การตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคล จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informant) โดยการสัมภาษณ์ การสังเกตพฤติกรรม และการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลในสนาม ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

9.2.1 แหล่งเวลา ผู้วิจัยสังเกตและสัมภาษณ์ในเรื่องเดียวกันแต่เวลาต่างกัน เช่น สัมภาษณ์ผู้บริหารเกี่ยวกับนโยบายในการดำเนินงานให้สถาบันราชภัฏเพชรบุรีเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นที่ชัดเจนและให้เป็นรูปธรรมกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งผู้บริหารได้ยืนยัน

ข้อมูลตรงกันว่า ท่านได้ให้ความสำคัญในเรื่องนี้โดยมีแนวคิดในการพัฒนาเกณฑ์ในการวัดระดับการเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นออกเป็น 5 ระดับ

“ตอนนี้ผมกำลังทำอยู่นะ กำลังที่จะทำเกณฑ์ในการชี้วัดเป็น 5 ระดับ กำลังทำอยู่”

(อธิการบดี / 1 พ.ย. 2542)

“จริง ๆ แล้วแนวคิดมันมี เรื่อง 5 ระดับ เนี่ย ก็พยายามขยายความคิดนี้ แต่การรับไปปฏิบัติยังน้อยอยู่”

(อธิการบดี / 26 พ.ค. 2543)

9.2.2 แหล่งสถานที่ ผู้วิจัยใช้การสังเกตและการสัมภาษณ์ในเรื่องเดียวกัน แต่ต่างสถานที่ เช่น ผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้บริหารเกี่ยวกับปัญหาในการดำเนินงานในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการลงไปพัฒนาท้องถิ่น ได้ข้อมูลที่สอดคล้องกันดังนี้

“เขาไม่เข้าใจระบบการทำงาน ที่จริงแล้วเราเป็นเพียงหน่วยงาน ที่คอยช่วยประสานงาน คอยหาข้อมูลให้เขาเท่านั้น”

(ผู้ช่วยอธิการบดี / 9 ม.ค. 2543 / บรรณารักษ์)

“อะไร ๆ เขาก็จะให้เราทำให้หมด อย่างนี้ก็แยหือ จริง ๆ แล้ว เราทำให้แค่ประสานงานให้เท่านั้นแหละ ถ้าให้เราทำหมดก็ตายซิ คนก็มีอยู่แค่นี้”

(ผู้ช่วยอธิการบดี / 26 เม.ย. 2543 / สำนักงาน)

9.2.3 แหล่งบุคคล ใช้การสัมภาษณ์บุคคลที่แตกต่างกัน เช่น ผู้บริหาร อาจารย์ นักศึกษา เจ้าหน้าที่ ผู้นำชุมชน ผู้วิจัยสัมภาษณ์เกี่ยวกับการให้โอกาสแก่คนในท้องถิ่นเข้าศึกษาในสถาบัน ได้ข้อมูลที่สอดคล้องกันดังนี้

“ทีละละ ทุกโปรแกรมให้โควตาเด็กในพื้นที่ 50 % ที่เหลือ จะเป็นการสอบปกติ”

(อาจารย์ / 15 ธ.ค. 2542)

“ทุกโปรแกรมเราให้โควตา ตามปรัชญาของสถาบันอุดมศึกษา
เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น โดยให้ 2 จังหวัด จังหวัดในความ
รับผิดชอบ”

(คณบดีคณะมนุษยศาสตร์ / 16 ม.ค. 2543)

9.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจะเริ่มกระทำไปพร้อม ๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการนำข้อมูลที่ได้จากเอกสาร การสังเกต และการสัมภาษณ์ที่ได้ในแต่ละวันมาอ่านทบทวน แล้วแยกย่อยเพื่อลงรหัส (code) และสร้างเกณฑ์หัวเรื่อง (categories) ซึ่งการลงรหัสข้อมูลในเบื้องต้นนี้เป็นการแยกย่อยอย่างเป็นระบบ เพื่อให้รู้จักข้อมูลอย่างละเอียด (นิกา ชูโต, 2540)

การวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อม ๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูลนี้ ทำให้ผู้วิจัยสามารถตรวจสอบยืนยันความตรงของผลสรุปกับผู้ให้ข้อมูลในภาคสนาม ตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูลตามวัตถุประสงค์หรือประเด็นที่สนใจศึกษา สามารถตรวจสอบสมมุติฐานชั่วคราวที่ผู้วิจัยตั้งขึ้นจากข้อมูลที่รวบรวมได้ในภาคสนาม หรือที่ได้จากแนวคิดทฤษฎีในการวิจัย เช่น ผู้วิจัยพบว่า อาจารย์บางคนไม่ได้ให้ความสนใจที่จะลงไปทำงานกับท้องถิ่น ผู้วิจัยจึงตั้งสมมุติฐานว่า อาจเป็นเพราะอาจารย์ไม่ใช่คนในพื้นที่จึงทำให้ไม่มีความสนใจในการที่จะไปพัฒนา หรืออาจารย์คิดว่าเป็นงานที่หนัก แต่ผลปรากฏว่าสาเหตุหลัก คือ อาจารย์มีภาระงานสอนมาก และอาจารย์ยังไม่ค่อยมีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตน โดยอาจารย์ส่วนใหญ่คิดว่างานเกี่ยวกับการพัฒนาท้องถิ่นเป็นหน้าที่ของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งรับผิดชอบ จึงทำให้อาจารย์ละเลยงานในส่วนนี้ไป

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน และแนวคิดเกี่ยวกับภารกิจของสถาบันอุดมศึกษาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ เพื่อให้มีระบบในการศึกษาบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. การวิเคราะห์แบบอุปนัย โดยการตีความหมาย สร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่าง ๆ ที่เก็บรวบรวมได้จากในสนามการวิจัย เช่น เมื่อผู้วิจัยสังเกตเห็นวิธีการดำเนินงาน การประสานงานระหว่างหน่วยงานกับชุมชนท้องถิ่น ผู้วิจัยตั้งสมมุติฐานชั่วคราวว่า การทำตนให้กลมกลืนกับชาวบ้านโดยไม่แบ่งชั้นว่าเป็น “ชาวบ้าน” เป็น “ข้าราชการ” จะทำให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จในระดับสูง และชาวบ้านจะให้ความร่วมมือในการทำงานเป็นอย่างดี จากนั้นผู้วิจัยก็ศึกษารวบรวมข้อมูลเพิ่มเติม

เพื่อพิสูจน์สมมติฐานและสร้างเป็นข้อสรุป ดังนั้น หัวใจสำคัญของการวิเคราะห์ข้อมูลจึงอยู่ที่การสร้างสมมติฐาน

2. การจำแนกชนิดของข้อมูล โดยจำแนกเป็นด้านการกระทำ กิจกรรม ความสัมพันธ์ การมีส่วนร่วมในกิจกรรม ว่ามีรูปแบบอย่างไร เกิดขึ้นได้อย่างไร เพราะเหตุใด และมีผลต่อสถานการณ์ กิจกรรม หรือความสัมพันธ์ ฯลฯ อย่างไร ซึ่งพิจารณาจากข้อมูลที่ได้จากการสังเกต สัมภาษณ์ และพิสูจน์หาข้อสรุป แล้วนำเสนอในรูปแบบของการบรรยาย

3. ในด้านบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นนั้น วิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบข้อมูล บรรยายรายละเอียดของบทบาทการเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

4. นำผลจากข้อมูลทั่วไป การจำแนกข้อมูล การสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย มาวิเคราะห์หาความเกี่ยวข้องของเหตุการณ์ หาค่าอธิบายและสรุปภาพรวมทั้งหมด

10. การนำเสนอข้อมูล

ผู้วิจัยสรุปข้อมูลที่รวบรวมได้จากการศึกษาเอกสาร การสังเกต การสัมภาษณ์ แล้วนำเสนอข้อมูลในภาพรวมจากเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่รวบรวมได้ ซึ่งเป็นลักษณะของการอุปนัย โดยใช้การบรรยายตามจุดมุ่งหมายของการวิจัยเป็นสำคัญ คือ บทบาทการดำเนินงานของสถาบันในฐานะสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น อันประกอบด้วย บทบาทด้านให้การศึกษาระดับปริญญาตรีและวิชาชีพชั้นสูงในท้องถิ่น บทบาทด้านการวิจัย บทบาทด้านการบริการทางวิชาการแก่สังคม บทบาทด้านการปรับปรุงถ่ายทอดและพัฒนาเทคโนโลยีในท้องถิ่น บทบาทด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่น และบทบาทด้านการผลิตครูและส่งเสริมวิद्यฐานะครูในท้องถิ่น

นอกจากการเขียนรายงานตามจุดมุ่งหมายของการวิจัยแล้ว ผู้วิจัยยังได้บรรยายลักษณะทั่วไป ของสถาบันราชภัฏเพชรบุรี เช่น นโยบายในการบริหารสถาบัน การจัดสภาพแวดล้อมของสถาบัน เพื่อให้เห็นถึงสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมและเป็นผลกระทบต่อการดำเนินงานของสถาบันในการเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น